

קריאת שמע AND עלינו לשבח

The line: הוא א-להינו אין עוד found in the paragraph of עלינו לשבח varies according to Ashkenazim say: הוא א-להינו אין עוד. Sephardim say: הוא א-להינו אין עוד אחר. Those who follow נוסח רומא say: הוא א-להינו אין עוד מלבדו. Those who follow נוסח תימן say: הוא א-להינו ואין עוד. סדר רב עמרם גאון presents the line as: הוא א-להינו ואין עוד and so does the מחזור ויטרי. סידור רב סעדיה גאון presents the line as: הוא א-להינו ואין עוד מלבדו. The version recited by נוסח רומא which includes the word: מלבדו reflects the following פסוק:

דברים ד', לה' - אתה הראת לדעת כי ה' הוא הא-להים אין עוד מלבדו.

The אבודרהם explains the Sephardic practice as follows:

ספר אבודרהם סדר תפלת ראש השנה-הוא א-להינו ואין עוד אחר על שם (ישעיה מג, ו) כי אני הוא לפני לא נוצר א-ל ואחרי לא יהיה. ולקח לשון ואין עוד אחר על שם אין עוד מלבדו ועל שם (ישעיה מה, כא) אני ה' ואין עוד א-להים מבלעדי.

Translation: Hu Elokeinu V'Ain Od Acheir is based on the verse (Yeshayahu 43, 6): Because I am the sole G-d. Before My existence, no other G-d existed and not since My existence has any other G-d been created. The composer of Aleinu borrowed the words: V'Ain Od Acheir from the verse (Devarim 4, 35) There is none other than Him and based on the additional verse (Yeshayahu 45, 21): I am G-d and no other G-d other than I exists.

The following source explains why Ashkenazim say: ואין עוד and not אין עוד:

ספר תשב"ץ קטן סימן רנג'-ובכל פעם לאחר שהתפלל שמונה עשרה ברכות של ערבית יושב מעט קודם שמתפלל עלינו לשבח. וכשהוא מתפלל עלינו לשבח ומגיע לוגורלנו ככל המונם מפסיק מעט ואז אומר ואנו כורעים ומשתחוים כדי שלא יהא נראה דקאי על הראשונים. ואינו אומר אבל אנו כורעים לפי שיהושע יסד עלינו לשבח והוא רמוז ביה למפרע "הוא" א-להינו "ואנו" כורעים "שלא" שם "עלינו" לשבח הרי רמוז בו הוש"ע. ואומר ומושב יקרו לפי שכך הוא בספר היכלות והאומר בענין אחר מועה. ואומר אין עוד לפי שכך הוא בפסוק.

Translation: After reciting Tefilas Arvis, the Maharam of Rothenburg would always pause before reciting Aleinu L'Shabeach. When he recited Aleinu L'Shabeach, upon reaching the words: V'Go'Ra'Leinu K'Chol Ha'Monam, he would again pause before saying: Anu Korim Oo'Mishtachavim. He followed that practice so that no one would err and think that he was bowing to the ones he had referred to earlier. In

1. The Tashbetz Katan was written by Rabbi Samson ben Tzadok, a student of Rabbi Meir ben Baruch of Rothenburg (the Maharam of Rothenburg), who lived in Germany during the thirteenth and fourteenth centuries. This work contains 590 rulings of Rabbi Meir of Rothenburg on various subjects. (Bar Ilan Digital Library)

addition, he would not say *Aval Anu Korim* because *Yehoshua* who authored *Aleinu L'Shabeach*, hinted to his authorship through the first letters of the words: "Hu" Elopeinu "V'Anu" Korim, "Sh'Lo" Som and "Aleinu" L'Shabeach. The first letters of those words spell out the name Hoshea. He would say *Oo'Moshav Yikaro* because that is how the line is presented in the *Sefer Heichalos*. Anyone who modifies that wording is in error. Furthermore, he would say *Ain Od* because that is how the words are presented in the verse (*Devarim* 4, 35, cited above).

The מהרי"ל, one of the fathers of נוסח אשכנז, includes the word: אחר in the line. This same source reveals a further custom that has been downplayed in some contemporary Ashkenazic מחזורים for ראש השנה and יום כיפור:

ספר מהרי"ל (מנהגים) סדר מוסף של ראש השנה- [ה] הוא א-להינו ואין אחר. בשעה שהציבור אומר הוא א-להינו, היה מהרי"ל סג"ל אומר² אלה הפסוקים בלחש. אתה הראת לדעת כי ה' הוא הא-להים אין עוד מלבדו (דברים ד, לה). אמר מהרי"ש שראה כתוב שאין לומר בעלינו לשבח ואין עוד אלא אין עוד בלא ו' וכן אפס זולתו, ולא ואפס זולתו. כי אם היה אומר ואין ואפס היה משמע כאלו עושה שתי רשויות שהיה אחר שהיה שמו אין או אפס והיה מחרף ומגדף.

Translation: At the time that the congregation recites the words: Hu Elokeinu, the Mahril would recite the following verses quietly: Ata Horaisa La'Da'As, etc. (Devarim 4, 35). The Maharsh said that he saw it written in a book that it is inappropriate to say within the words of Aleinu L'Shabeach "V'Ain Od"; instead say: "Ain Od" without the "Vav" and that the words: Efes Zulaso should also be said without a Vav because if he says: V'Aim Efes, he might be interpreted as having said that there are two G-ds, by intimating that the name of the second G-d was either Ain or Efes which would be a heresy.

The practice of the prayer leader reciting additional verses while the line of הוא א-להינו is recited by the congregation is found in almost all Ashkenazic מחזורים that were published before the 1900's. Two versions appear:

מְרוֹמִים : הוּא אֱלֹהֵינוּ . אֵין עוֹד . (אֲחֵר) אֶמֶת
מִלְפָּנֶיךָ . אֶפֶס זֹלָתוֹ . בְּכַתוּב בְּתוֹרָתוֹ . וַיִּדְעַת הַיּוֹם
וְהַיְשׁוּבוֹת אֵל לְבָבְךָ . כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל
וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד .
וְהַשְׁלִיחַ צִיבּוֹר הַזֶּה בְּקוֹל רֹם הוּא אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' . בִּשְׁעָה שֶׁהַצִּיבּוֹר
אוֹמֵר הוּא אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' . אוֹמֵר הַתּוֹנֵן אֵלּוּ הַפְּסוּקִים
זָמוּב לְבַטֵּל גִּזְרוֹת רַעוּת . וְקַבְּלָהּ הִיא מִן רַבִּי אֵלְעָזָר בַּעַל
הַרְוֵקָה .
אֶתְּהָה הָרְאִיתָ לִדְעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד
מִלְכָּדוֹ : וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַיְשׁוּבוֹת אֵל לְבָבְךָ כִּי יְיָ
הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין
עוֹד : שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד : הֵן לֹא אֱלֹהֵיךְ
הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ : כִּי יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח
שׁוֹחַת : כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גִדּוֹל לֵאלֹהֵינוּ : וְהִי שֵׁם
יְיָ מְבוֹרָךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם : סוֹגְרִין הָאֲרִיזִין

2. This is a reference to the מהרי"ל who would act as the שליח ציבור.

להבין את התפלה

The instructions read as follows: While the congregation is reciting: Hu Elokeinu, the prayer leader recites the following verses in order to cause the nullification of evil decrees. So has it been passed down to us from the days of Rabbi Elazar Ba'Al Ha'Rokeach³.

A second version includes a prayer:

הוא אלהינו אין עוד (י"א אחר) • אמת מלכנו
אפס זולתו כפתיב בתורתו • וידעת היום
והשבות אל לבבך כי יהוה הוא האלהים
בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

האריך
והעלית לבך חזק נקל רם הוא אלהינו זכר • ונבטח סמךנו אלהים הוא אלהינו זכר • לא
סמךנו אלו כסופים וזכרנו לבטל גזירות דעות וקבלנו הוא מן רבי אליעזר טל פרוק :

אתה הראת לדעת כי יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו:
וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהוה הוא האלהים
בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: שמע ישראל יהוה
אלהינו יהוה אחד: הן ליהוה אלהינו השמים והשמים השמים
הארץ וכל אשר בה: כי יהוה אלהים הוא אלהינו האלהים
ואנחנו האנושים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא
פנים ולא יקח שוחד: כי שם יהוה אקרא תבו גלגל לאלהינו:
יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם:

מגדל עז שם יי בו ירוץ צדיק ונשגב: רבנו של עולם מינו שורב בית
המקדש אין לו כבה לכפר לא קרבן ולא בנדר כדוננו ולא פתח ולא זבח
ולא סוכה רק שסך הגדל עומד לו • ויהי רצון שתהא שנה זו עז רצון
ליכנס תפילתי לפרום כשאני מוכיר יי אל רחם וחנן ארך אפים ורב חסד
וראח: נוצר חסד לאלים נישא עון ופשע ורמאות ונקם: לאל נכח וכו'

Translation of the second paragraph: The name of the Lord is a strong fortification; the righteous one runs into it and is protected (Proverbs 18, 10). G-d, from the day the Beis Hamikdash was destroyed, we have been without the proper means by which to obtain forgiveness; no sacrifices; no priestly clothes; no flour offerings; no slaughter of animals for the sacrifices and no altar. All that is left for us to rely upon is Your Great Name⁴. May it be Your will that this moment be a favorable time and that my prayer enter into Your world when I mention the Thirteen Attributes of G-d; i.e. Hashem Hashem Kail Rachum V'Chanun, Erech Apayim V'Rav Chesed V'Emes; Notzair Chesed L'Alafim; Nosei Avon Va'Pesha V'Chata'Ah V'Nakei. Ana B'Koach, etc.

3. I could not find this practice in the ספר הרוקח in the פירוש הרוקח לסידור. In the article cited below written by Professor Naftali Wieder, he acknowledges that he too could not find a reference to the practice in any of the writings of the רוקח.
4. One of my subscribers, Hinda Tzivia Eisen, forwarded to me a paper she wrote on: "Name Theology" in Jewish Biblical and Liturgical Text from the Historical and Religious Perspectives. The line in the within prayer that concerns G-d's name supports the contention of one source she cites, Tryggve Mettinger, *The Dethronement of Sabaoth: Studies in Shem and Kabod Theologies*, Lund: Wallin & Dalholm, 1982, who opines that the name of G-d took on new meaning for the Jewish People after the destruction of the Second Temple.

Both versions include the instruction: והשליח ציבור חוזר בקול רם הוא א-להינו; the prayer leader repeats the line that begins: הוא א-להינו out loud. Professor Naftali Wieder in an article entitled: צעקת 'הוא' בימים הנוראים in Volume 1 of his two volume set of books entitled: התגבשות נוסח התפלה במזרח ובמערב, views this practice as creating a link between the recital of the first פסוק of קריאת שמע and עלינו לשבח. They share in common the requirement that one line within each be recited out loud during the prayer service. Within קריאת שמע, the first פסוק is to be read aloud. As part of reciting עלינו לשבח, the line of הוא א-להינו אין עוד is to be read aloud. The ספר הרוקח provides one explanation for reciting the line of הוא א-להינו אין עוד aloud on the ימים נוראים:

ספר הרוקח הלכות ראש השנה סימן רג-מצאתי הא דאמרין בקול רם ביום הכספה וביום הכפורים הוא א-להינו. נראה משום דכתיב גבי ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וענו כל העם אמן לשון ענייה בקול רם גבי ייחוד אבל בכולם ארור כתיב ואמר כל העם.

Translation: I discovered that the basis of our practice on Rosh Hashbonah and Yom Kippur to read the line of Hu Elokeinu out loud is as follows: it is based on a verse: (Devarim 27, 15) cursed is the man who would fashion an idolatrous statue or mask and the Nation responded with: Amen. That represents a requirement to respond affirmatively and firmly whenever avowing G-d's oneness. That curse is worded differently than the others in that section of the Torah. Concerning the additional curses in that chapter, the Torah describes the nation as: "saying" and not "responding."

רב נפתלי הירץ then cites the following comment made by רבי מרדכי in his commentary to the סידור טיהנין in support of his view that the link between reciting עלינו לשבח and קריאת שמע consists in both containing lines that are to be recited aloud:

וכלפי שאמר החזן "ואנחנו כורעים ומשתחוים לממה"מ" ולא נהיה "כגויי הארצות", שהם משתחוים לאלהים אחרים, והוא על דרך שאמר יעקב לבניו: שמא ח"ו יש בכם איזה פסול, ענו ואמרו שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד, על כן אנו צועקים הוא א-להינו אין אחר, הוא הגסתר היושב בגובהי מרומים א-להינו אין אחר, ולא כגויי הארצות המכוונים לשבור הדלת (כלומר הדלי"ת) שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד, חס ושלום לקרוא אחר, ולכן כתיב "וילאו למצוא הפתח" לקרא אחר במקום אחד, ולזה אומר הוא א-להינו אין אחר, רמז לשמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד.

Translation: When the prayer leader says that "we kneel and bow to G-d" and we "are not like the other nations" who kneel and bow to other gods, he alludes to the story told about Yaakov, our forefather. Yaakov asked his sons: is there a non-believer among you? His sons answered as one: Listen, Israel (Yaakov), G-d is our G-d, G-d is one of a kind. Based on that story, we call out loudly: G-d is our G-d and there is none other. G-d is the Hidden One who resides in the upper heavens, our G-d and there is none other. We are not like the other nations of the world whose goal is to break the door (alluding to the letter "Daled" found in the word: Echad at the end of the line of Shema Yisroel); Listen, Israel, G-d is our G-d, G-d is one of a kind. G-d forbid that we read the last word of the first verse of Shema as Achair

להבין את התפלה

(another G-d). That is why the verse concerning the people of Sodom (Bereishis 19, 11) includes the words: they wearied themselves searching for the door; meaning that they sought to read the first verse of Shema as referring not to a G-d of which there is no other kind but as a second G-d. That is why we say: He is our G-d and there is no other in order to reinforce that the last word in the first verse in Kriyas Shema is Echad (none other) rather than Acheir (another).

Professor Wieder continues with his own observations:

קשר עוד יותר הדוק בין שתי ההצרות, המתבטא במישור המעשה, משתקף בדעה אומרת ש"עלינו לשבח" תיאמר רק בסיום תפילות שחרית וערבית שקריאת שמע נהוגה בהן, ולא אחרי תפילת מנחה, הואיל ואין בה קריאת שמע נתפרדה החבילה וגם "עלינו" אינה נאמרת. נזכיר עוד שהפסוק "שמע ישראל" נועד על ידי ר' אלעזר מוורמס להיאמר על ידי החזן בשעה שהציבור אומרים "הוא א-להינו".

Translation: An additional link exists between the practice of reciting the first verse of Kriyas Shema and the line of Hu Elokeinu Ain Od found in Aleinu L'Shabeach. It reveals itself through the practice some follow of reciting Aleinu L'Shabeach only at the conclusion of the prayer services of Shacharis and Maariv in which Kriyas Shema is recited but not after Mincha, a prayer service during which we do not recite Kriyas Shema. We can also point to the practice of Rabbi Elazar of Worms who provided for the recital of additional verses by the prayer leader while the congregation says the line of Hu Elokeinu on Rosh Hashonah and Yom Kippur. Among those verses is found the first verse of Kriyas Shema.

סביר להניח שמה ששיווה משמעות מיוחדת דווקא להצהרת הייחוד שבתפלת "עלינו" הוא המימד המרטריאולוגי שנתלווה לתפילה זו בימי הביניים באשכנז. מימד זה נובע מן הסיפור המוזעזע על קדשי בלוי"ש (1171; Blois) שבשעה שקידשו את השם בלהבות אש "הרימו קולם בקול גדול ויענו יחד: עלינו לשבח". בצעקת "הוא א-להינו" נתמצגה גם זעקת השרופים על קידוש השם, זעקת העינויים וההריגות שהיו גורלם של יהודי אשכנז בשל דבוקתם העקשנית ב"הוא א-להינו אין אחר".

Translation: It is further possible to suggest that the special meaning given to reciting aloud those parts of Aleinu L'Shabeach that include a statement of G-d singularity may be tied to the link that martyrdom forged with the prayer during the Middle Ages in Ashkenaz. The link developed out of the horrifying story concerning the martyrs of Blois, France, who while being led to their deaths by fire in the sanctification of G-d's name "lifted their voices loudly and responded as one with the recital of Aleinu L'Shabeach." When we recite the words: Hu Elokeinu aloud, we link our voices to the cries of those who proceeded to a fiery death in the sanctification of G-d's name and with others who were tortured and who died, often the fate of the Jews of Ashkenaz, who stubbornly held on to their belief that "G-d is our G-d and there is no other like Him."

Perhaps we can add one more link between the line of **הוא א-להינו אין עוד** and the first **עלינו לשבח**. A question can be asked as to why we do not recite **עלינו לשבח** of **פסוק קריאת שמע** after any of the **תפילות** of **יום כיפור** which we recite on **יום כיפור** day. It is tempting to answer that the **תפילה** of **יום כיפור** were meant to be recited as one long **תפילה** lasting the

whole day (and in some synagogues the services extend to the whole day and no break is provided during the day). In that case, עלינו לשבח should have been recited at the conclusion of תפלת נעילה but that is not the practice. Instead we recite the following at the end of תפלת נעילה:

תפלת נעילה ליום כפור

Reader and Congregation once:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

Reader and Congregation thrice:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

Reader and Congregation seven times:

יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים:

We end our תפילות on יום כיפור, not with עלינו לשבח but with two other הצהרות ה' הוא קריאת שמע and the line: ה' הוא אחד, affirmations of G-d's singularity; the first פסוק of שמע and the line: ה' הוא אחד, a statement which shares much with the words: עלינו לשבח. This practice may serve as a clue that the key line which we recite in עלינו לשבח is: ה' הוא אחד.

The practice of ending the תפילות of יום כיפור with the line: ה' הוא אחד-להים can be traced back to the following source:

מחזור ויטרי סימן שנו' – ותקע תקיעה אחת זכר ליובל. ואומר החזן, והציבור עונים: ה' הוא אחד-להים, ז' פעמים.

Translation: And the prayer leader sounds one Tekiah from the Shofar as a reminder of the sounding of the Shofar that took place at the end of Yom Kippur to mark the Jubilee Year. Then the prayer leader first and the congregation second recite the line: Hashem Hu Ha'Elokim seven times.

Query: Is our practice of reciting the verse of שמע ישראל and the line: ה' הוא אחד-להים at the conclusion of יום כיפור tied to the religious persecution faced by Ashkenazic Jews during the Middle Ages?